

Vastaus Pentti Luomalle

TIMO MOILANEN

Pentti Luoma kommentoi artikkeliani tavalla, joka antaa aihetta pariin täsmennykseen. Kuten tekstissä on mainittu, ovat ohjelmien käyttölaajuutta kuvaavat lukumäärät aina epätäydellisiä ("tulokset ovat luonteeltaan suuntaa-antavia", Moilanen 2001, 158). Perusjoukosta on vaikeaa saada luotettavaa tietoa, koska ohjelmien käyttö yleistyy jatkuvasti eikä ohjelmien käyttöä yleensä nosteta esiin. Artikkelini tarkoituksena ei ollut ohjelmien eri ominaisuuksien vaan ohjelmien soveltamisen lähtökohtien arviointi. Tästä näkökulmasta vertailu on lähinnä keino konkretisoida ja hahmottaa ohjelmien käyttöä ja tällaiseen heuristiseen tavoitteeseen mielestäni riittävä. Teknisiin detaljeihin (nimet, tiedostomuodot, ominaisuudet) en halua tässä puuttua, sen sijaan kysymys analyysin lähtökohdista on tärkeä. Koska analyysiohjelmat perustuvat samantyyppisiin operaatioihin (code & retrieve), voidaan ohjelmien käytön lähtökohdista arvioida "yhtenä ryhmänä".

Oleellista tietokoneavusteisessa kvalitatiivisen aineiston analyysissä ei ole ohjelmavaihtoa vaan ohjelman soveltamistavan yhteensopiavuus suhteessa tutkijan kysymyksenasetteluun, metodiin ja aineistoon. Erityisesti metodikysymyksiä koskeva pohdinta uhkaa jäädä helposti liian pinnalliseksi, ja ohjelman käytön kuvitteluun itsessään olevan oikotie menetelmäpohdintojen ohitse. Ohjelmat eivät kuitenkaan ole neutraaleja välineitä, vaan ne vaikuttavat tutkimuskäytäntöihin. Kyse on jostain aivan muusta kuin kirjoituskoneen korvaamisella tekstinkäsittelyohjelmalla (mikä ei sekään ole

puhtaan tekninen asia, sillä jo kirjoituskoneen käytöllä on vaikutuksia "kirjoittamiskäytäntöihin", Meri 1969, 33–46). Mikäli asiasta ei olla tietoisia, voi ohjelmien laajalla käytöllä olla vaarallisia piilovaikutuksia.

Havaintojen teoriapitoisuus on seikka, mikä on tärkeää muistaa erityisesti tarkasteltaessa kvalitatiivisia aineistoja (vrt. Alasuutari, joka puhuu "havaintojen tuottamisesta" tietystä näkökulmasta käsin, Alasuutari 1999, 77–89). Ohjelmat soveltuvatkin hyvin sellaisiin tutkimusotteisiin, joissa aineistoa voidaan suhteellisen helposti eritellä osiksi (esim. artikkelisani käsitelty sisällönanalyysi ja grounded theory). Sen sijaan jotkin tutkimusotteet – kuten Luoman mainitsema diskurssianalyysi – vaativat enemmän kokoavaa, syntetisoivaa lukutapaa. Tosin diskurssianalyysin nimellä tunnetaan useita erilaisia tutkimussuuntauksia, joista vaikkapa Foucaultin diskurssianalyysi on jotain muuta kuin van Dijkin diskurssianalyysi.

Itse olen sitä mieltä, että tietokoneavusteisen analyysin ongelma ei ole pohjimmiltaan siinä, että ohjelmia ei osattaisi käyttää (ns. käyttäjäpuolen ongelma). Pikemminkin ongelma on siinä, että tietokoneavusteisen analyysin operaatiot soveltuvat hyvin tiettyihin menetelmiin, mutta eivät kaikkiin. Mikäli tutkimusongelma muotoillaan siten, että siihen voidaan vastata tietokoneavusteisen analyysin keinoin, asetetaan tahtoen tai tahtomattaan tekniikka substanssin edelle. Tutkimusongelman valinta on aina ensisijaisesti teoreettinen ongelma, käytännössä myös tutkimuspoliittiset ja tutkimuseko-

nomiset seikat vaikuttavat siihen. Jos näistä lähtökohdista ponnistavassa tutkimuksessa voidaan soveltaa jotain ohjelmaa, hyvä niin.

Kvantitatiivisten aineistojen analyysissä tilastollisten ohjelmien käyttö on mielekästä ja suorastaan välttämätöntä. Aineistojen ja analyysitapojen eroavaisuuksista johtuen sama ei päde kuitenkaan kvalitatiivisiin aineistoihin. Ohjelmien käyttö ei välttämättä paranna tutkimuksen

laatua, vaan hyvistä aikomuksista huolimatta voi käydä päinvastoin. Tutkimusmenetelmälliset perusvalmiudet olisikin parasta hankkia ensiksi, ja kokemuksen karttuessa voidaan siirtyä tarpeen vaatiessa ohjelmien pariin. Vasta sen jälkeen kun nämä valmiudet on hankittu, on mahdollista arvioida missä määrin eri ohjelmat voivat helpottaa analyysien tekemistä.

LÄHTEET

Alasuutari, Pertti. 1999. *Laadullinen tutkimus*. Jyväskylä: Vastapaino.
Meri, Veijo. 1969. Miten kirjani ovat syntyneet? Teoksessa Ritva Rainio (toim.), *Miten kirjani ovat syn-*

tyneet. Porvoo: WSOY.

Moilanen, Timo. 2001. Kvalitatiivisen aineiston tietokoneavusteisen analyysin lähtökohtia. *Politiikka* 43:2, 156–166.